

**МЕТАЛІНГВІСТИКА ЦИФРОВОГО СПРОТИВУ:
КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНІ МЕХАНІЗМИ
ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ**

**METALINGUISTICS OF DIGITAL RESISTANCE:
COGNITIVE-DISCURSIVE MECHANISMS AND TRANSLATIONAL
TRANSFORMATIONS**

Якимович М.О.,

orcid.org/0009-0004-9510-7229

*аспірант кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

У межах сучасної цифрової комунікації спостерігається зростання значущості металінгвістичних структур, що слугують засобом опору інформаційному тиску, маніпулятивним впливам та семіотичним агресіям. Дослідження спрямовано на виявлення функціональних моделей мовного опору у цифровому просторі крізь призму когнітивних механізмів інтерпретації та перетворення смислів. Акцент зроблено на ролі мови не лише як носія інформації, але й як інструменту стратегічної взаємодії, спрямованої на збереження ідентичності, формування контрдискурсу та переозначення соціально значущих концептів. Когнітивний аспект аналізу передбачає розгляд внутрішньомовних процесів, які супроводжують рецепцію, декодування та реконфігурацію повідомлень у ситуаціях інформаційної напруги. Особливу увагу приділено ментальним картам, концептуальним сіткам та моделям сценарної обробки інформації, які активізуються у відповідь на комунікативні загрози. Здійснено спробу класифікації когнітивних стратегій цифрового спротиву, серед яких домінують метафоризація, рефреймінг, іронізація та приховане редагування лексичного ядра повідомлень. Дискурсивний вимір проблеми розглянуто через призму аналізу мовних актів, жанрових форм та дискурсивних практик, які формуються у відповідь на зовнішні спроби нав'язування чужих інтерпретацій. Досліджено специфіку взаємодії між офіційним, опозиційним і пародійним дискурсами в умовах війни, соціальних криз або інформаційних кампаній. Продемонстровано, що дискурс цифрового спротиву набуває гібридної форми, поєднуючи елементи контрнарративу, сатири та альтернативного фактажу. У перекладацькому аспекті вивчено особливості трансформації металінгвістичних структур під час інтерлінгвального переходу, зокрема у випадках, коли первинний смисл навмисно зашифровано чи приховано за алюзіями, мовними іграми або культурними кодами. Проаналізовано переклад як інструмент ретрансляції спротиву, де збереження прагматичної сили висловлення важливіше за буквальність.

Ключові слова: цифровий спротив, металінгвістика, когнітивна стратегія, критичний дискурс, переклад протесту, вербальна реакція, інформаційна стійкість, комунікативна ідентичність.

Within the framework of modern digital communication, there is an increasing importance of metalinguistic structures that serve as a means of resistance to information pressure, manipulative influences and semiotic aggression. The research is aimed at identifying functional models of linguistic resistance in the digital space through the prism of cognitive mechanisms of interpretation and transformation of meanings. The emphasis is placed on the role of language not only as a carrier of information, but also as a tool of strategic interaction aimed at preserving identity, forming counter-discourse and redefining socially significant concepts. The cognitive aspect of the analysis involves considering intralinguistic processes that accompany the reception, decoding and reconfiguration of messages in situations of information tension. Particular attention is paid to mental maps, conceptual grids and models of scenario information processing, which are activated in response to communicative threats. An attempt is made to classify the cognitive strategies of digital resistance, among which metaphorization, reframing, ironization and hidden editing of the lexical core of messages dominate. The discursive dimension of the problem is considered through the prism of the analysis of speech acts, genre forms and discursive practices that are formed in response to external attempts to impose other people's interpretations. The specifics of the interaction between official, opposition and parody discourses in conditions of war, social crises or information campaigns are studied. It is demonstrated that the discourse of digital resistance takes on a hybrid form, combining elements of counter-narrative, satire and alternative facts. In the translation aspect, the features of the transformation of metalinguistic structures during interlingual transition are studied, in particular in cases where the original meaning is deliberately encrypted or hidden behind allusions, language games or cultural codes. Translation is analyzed as a tool for relaying resistance, where preserving the pragmatic power of expression is more important than literalness.

Key words: digital resistance, metalinguistics, cognitive strategy, critical discourse, protest translation, verbal response, informational resilience, communicative identity.

Постановка проблеми. У світлі стрімкого розвитку цифрових технологій та глибокої трансформації інформаційного простору постає низка складних і взаємопов'язаних викликів, що мають

як теоретичну, так і прикладну значущість. Одним із таких викликів є інтенсифікація процесів інформаційного тиску, дезінформації, маніпулятивного мовного впливу, що суттєво деформують

комунікативне середовище та продукують кризи інтерпретації. Відповіддю на ці виклики стають вербальні й невербальні форми спротиву, які формуються у цифровому просторі як спонтанна, але дедалі частіше стратегічно організована реакція індивідуальних і колективних агентів на зовнішню агресію змісту. У цьому контексті виникає потреба в ґрунтовному осмисленні механізмів функціонування металінгвістичних моделей цифрового спротиву, що слугують не лише засобами мовного самозахисту, але й потужним інструментарієм когнітивної ідентифікації, семантичного переозначення і трансформації домінантних дискурсивних матриць.

Складність досліджуваного феномену зумовлена його багатовимірною природою, адже мовний спротив у цифровому середовищі не зводиться до сукупності текстових реакцій чи меметичних утворень. Йдеться про явище, в основі якого лежать складні когнітивні процеси моделювання смислів, селекції інтерпретаційних стратегій, мовного кодування позиції спротиву, часто в умовах обмеженого комунікативного простору та репресивного контролю. У цьому вимірі особливої ваги набуває металінгвістичний компонент, який дозволяє мовцям одночасно здійснювати метаопис власного висловлення, модифікувати його прагматичний ефект та вбудовувати у нього смислові пастки для опонента. Таким чином, металінгвістика виступає не лише засобом теоретичного опису, а й практичною основою для розуміння того, як мова здатна чинити опір та переозначувати реальність.

Особливої актуальності проблема набуває в умовах гібридних конфліктів, інформаційних війн і цифрових кампаній впливу, які використовують лінгвістичні засоби як інструменти ідеологічного тиску. У таких контекстах мовна активність не є нейтральною: вона виявляється глибоко вкоріненою в політичні, соціальні та культурні механізми влади. Саме тому розгляд мовного спротиву крізь призму когнітивних та дискурсивних механізмів дозволяє не лише зафіксувати факти комунікативної реакції, а й виявити латентні смислові структури, які визначають способи інтерпретації подій, об'єктів і суб'єктів цифрової взаємодії. Крім того, у глобалізованому світі проблема перекладу опозиційних висловлювань, протестної лексики, алюзивних чи кодованих текстів у міжмовному полі вимагає особливої уваги. Перекладач в такому випадку виконує не лише технічну функцію, але й стає співтворцем спротиву, здатним зберегти чи спотворити його сенс. Цей перекладацький аспект ставить перед дослід-

ником завдання виявлення тих трансформацій, які відбуваються в процесі передачі металінгвістичних маркерів з однієї мови в іншу, особливо коли йдеться про контекст, насичений іронією, сарказмом або культурно зумовленими алюзіями. Тут постає проблема збереження прагматичного навантаження повідомлення, а не лише його семантичної оболонки.

Загалом, дослідження металінгвістичних моделей цифрового спротиву має безпосереднє відношення до актуальних завдань когнітивної лінгвістики, медіалінгвістики, критичного дискурс-аналізу та перекладознавства. Його результати можуть бути застосовані в розробці стратегій інформаційної безпеки, у підготовці фахівців з медіаграмотності, у формуванні міжкультурної компетентності, а також у практиках цифрової дипломатії та комунікативної протидії деструктивним впливам. З огляду на це, проблема потребує комплексного, міждисциплінарного підходу з урахуванням когнітивних, дискурсивних та перекладацьких чинників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика, що пов'язана з мовною репрезентацією спротиву в умовах цифрової комунікації, почала активно осмислюватися у межах низки міждисциплінарних підходів, які поєднують методології когнітивної лінгвістики, критичного дискурс-аналізу, теорії перекладу, соціолінгвістики та медіакомунікацій. Одним із концептуальних підґрунть сучасних студій слугують дослідження, присвячені динаміці мовного вибору та репрезентації владних і контрвладних дискурсів у відкритих комунікативних середовищах. Зокрема, розгляд мовного спротиву як складної комунікативної практики, що відображає процеси колективної ідентифікації та концептуального переозначення реальності, було ініційовано в рамках робіт із критичної лінгвістики, де мова трактується як інструмент соціального впливу і водночас як поле протиборства.

Окремі вектори досліджень акцентують на когнітивній природі механізмів спротиву, зокрема на ролі концептуальних метафор, фреймів, сценаріїв і ментальних репрезентацій, що забезпечують можливість переінтерпретації зовнішньої реальності в умовах інформаційного тиску. Як зазначає Herring S. C., у цьому аспекті помітно активізувалося застосування методів когнітивного моделювання до аналізу інформаційних кампаній, дискурсивної поляризації та стратегій впливу. Значний внесок у формування аналітичного інструментарію здійснено у межах фрейм-аналізу політичного дискурсу, дослідження прагматич-

них маркерів спротиву, а також у вивченні іронічних і пародійних форм комунікації як особливих когнітивних ресурсів цифрової критики [8].

Паралельно з цим, активно розвиваються підходи, що фокусуються на семіотичній організації спротиву в цифровому середовищі, де мова перестає бути виключно вербальним кодом, а постає як багаторівнева семіотична система, у межах якої функціонують візуальні, звукові, графічні, меметичні та інші модальності. У своїй роботі Agha A. зазначає, що у межах цієї парадигми здійснюється аналіз новітніх жанрових форм – цифрового гумору, знущання, візуального коментаря, культурного реміксу – які часто містять заковані акти спротиву, зчитувані лише в певному соціокультурному контексті. Такі студії вказують на дедалі зростаючу важливість контекстуальної обізнаності реципієнта, здатного до реконструкції імпліцитного сенсу [1, р. 12].

Особливу роль у розвитку концептуального поля дослідження відіграє сучасна перекладознавча думка, яка розширює уявлення про переклад як про соціально відповідальний акт, що має справу не лише з текстом, а з ідеологічними конструктами. Останні студії з інтерлінгвального перекладу критичного контенту підкреслюють необхідність збереження прагматичного ефекту, навіть за умови часткової лексико-семантичної адаптації. При цьому актуалізуються питання трансформації алюзій, культурних референтів і національно маркованих одиниць у перекладацькій практиці. Увага дослідників також прикута до проблеми перекладу цифрових жанрів, зокрема протестних слоганів, хештегів, мемів, пародій, де питання адекватного передавання контексту й інтенцій автора є особливо гострим [11, р. 142].

Слід відзначити й низку публікацій, які започаткували розгляд металінгвістичного аспекту цифрового спротиву. Йдеться про роботи, що аналізують рефлексивне функціонування мови в умовах загрози, зокрема здатність мовця не лише передавати інформацію, але й одночасно коментувати, маскувати або переосмислювати сказане. У цьому контексті металінгвістика постає не просто як засіб опису мовної діяльності, а як активний когнітивно-прагматичний механізм, що дозволяє реалізовувати стратегії захисту, заперечення, критики або іронічного знецінення опонентського повідомлення. Подібні стратегії фіксуються на рівні маркування непрямого значення, інверсійних конструкцій, перехресних цитат, креативних відсилань до культурного коду.

Отже, актуальність порушеної проблематики підтверджується зростанням кількості дослі-

джень, що охоплюють суміжні аспекти явища цифрового спротиву, водночас залишається очевидною необхідність їхньої систематизації, узагальнення та перенесення акценту з фрагментарного опису явищ на створення цілісних моделей. Відтак, узагальнення наявних теоретичних напрацювань, доповнене емпіричним аналізом актуальних мовних практик у цифровому середовищі, постає як важливе завдання сучасної гуманітаристики, яке дозволяє поєднати фундаментальні лінгвістичні підходи із реаліями новітньої комунікації [16, р. 21].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри активізацію наукового інтересу до феномену цифрового спротиву в останнє десятиліття, низка його ключових аспектів залишається фрагментарно висвітленою, теоретично неузагальненою або взагалі неописаною з позицій системної металінгвістичної інтерпретації. Зокрема, недооціненими досі залишаються ті складники мовленнєвої поведінки, які не лише формують, але й рефлексивно осмислюють процеси комунікації у цифровому просторі. Домінування описово-дескриптивного підходу до окремих дискурсивних одиниць, таких як меми, хештеги, гасла спротиву або політичні пародії, не завжди дозволяє виявити глибинні когнітивні механізми їх породження та заковану в них металінгвістичну функціональність.

До кола малодосліджених питань належить також відсутність цілісної типології мовних моделей, що використовуються у цифровому спротиві як знакові системи вторинного порядку, де кожна лінгвістична одиниця набуває статусу поліфункціонального маркера – одночасно повідомлення, коментаря до нього та інструмента концептуального протистояння. Відомо, що мовні засоби в межах спротивного дискурсу здатні мати неочевидну семантичну глибину – іронічну, сатиричну, інтертекстуальну або естетично репрезентативну – однак, відсутні дослідження, які б на концептуальному рівні систематизували ці прояви як елементи металінгвістичної динаміки. Крім того, поза увагою більшості наукових розвідок залишається питання про взаємодію когнітивного та прагматичного рівнів мовної організації спротиву. Хоча окремі публікації торкаються питань фреймування, сценарного структурування або стратегій мовленнєвої маніпуляції, все ще відсутній аналітичний інструментарій, який дозволить би з достатнім ступенем точності описати перехід від концептуального структурування до реального втілення в тексті – особливо в умовах

гібридних цифрових форматів, що включають як текстові, так і візуальні, аудіальні та інтертекстуальні компоненти.

Окремої уваги потребує також недостатньо розроблений аспект міжкультурної трансляції дискурсу спротиву, зокрема, в площині перекладу. Переважна більшість перекладознавчих студій зосереджена на класичних формах тексту – літературі, публіцистиці, офіційній комунікації, – тоді як динамічні, політично навантажені, емоційно забарвлені дискурси цифрового спротиву залишаються поза сферою методологічного інтересу. При цьому очевидним є те, що саме в перекладних версіях протестного контенту – гасел, пародій, культурних алюзій – найчастіше відбувається втрата або спотворення первинного меседжу. Це свідчить про відсутність ефективних моделей адаптації культурно маркованих компонентів мовлення спротиву в умовах міжмовної та міжкультурної комунікації.

Ще однією малодослідженою ділянкою є проблематика самореференції мови в цифровому спротиві – явища, коли текст коментує власну дискурсивну природу, висміює або переосмислює лінгвістичні конструкції опонентів, здійснює інверсії звичних мовних структур. У цьому контексті постає потреба в ґрунтовному осмисленні метамовних практик як особливого типу семіотичної опозиції, яка діє за принципом «мова про мову», але у формі цифрового жесту, візуального послання, навмисної мовної помилки, контекстуального спотворення, тощо. Такі прояви металінгвістичної активності потребують окремої систематизації з урахуванням комунікативного ефекту, прагматичної спрямованості й креативного потенціалу.

З огляду на вищезазначене, цілком очевидним є науковий вакуум у сфері комплексного аналізу металінгвістичних моделей спротиву, їх когнітивних витоків, дискурсивної реалізації та трансляційних викривлень. Відтак, означена розвідка присвячується саме тим ділянкам проблемного поля, що досі не були репрезентовані як системна цілісність: поєднання когнітивно-дискурсивного аналізу з перекладознавчим моделюванням, вивчення самоорганізованих мовних механізмів спротиву, а також дослідження метамовних феноменів у цифровому протестному ландшафті. Такий міждисциплінарний ракурс дозволяє не лише розширити межі традиційного лінгвістичного аналізу, а й наблизити його до реальних соціокультурних трансформацій, що відбуваються під тиском новітніх форм глобального цифрового протистояння.

Мета і завдання дослідження. Методи наукового аналізу. У світлі виявлених наукових лакун метою запропонованої розвідки є системне вивчення металінгвістичних моделей цифрового спротиву як когнітивно-дискурсивних утворень, що формуються у межах сучасного протестного медіапростору, функціонують як саморефлексивні знакові структури та потребують окремого перекладознавчого осмислення у міжкультурному контексті. У фокусі дослідження перебувають не лише мовні форми маніфестації спротиву, але й ті метапроцеси, за допомогою яких мова усвідомлює, інтерпретує та переосмислює власні ресурси в умовах соціально-політичної мобілізації.

Відповідно до означеної мети, серед основних завдань дослідження визначено такі:

- здійснити когнітивний аналіз концептуальних механізмів породження мовних одиниць, що функціонують у цифровому спротивному дискурсі як знаки другого порядку;
- виявити дискурсивні стратегії, в межах яких реалізуються металінгвістичні моделі (іронія, пародія, реконтекстуалізація, симуляція, інтертекстуальне моделювання тощо);
- систематизувати типи метамовних практик у протестному онлайн-комунікуванні та встановити їх комунікативну функціональність;
- охарактеризувати лінгвістичні та культурні труднощі, що постають при перекладі цифрових одиниць спротиву, зокрема культурно маркованих гасел, гіпертекстуальних елементів, мовних ігор;
- запропонувати міждисциплінарну модель аналізу металінгвістичних одиниць спротиву, що враховує когнітивно-дискурсивний, соціолінгвістичний та перекладознавчий виміри.

Для реалізації окреслених завдань було залучено низку взаємодоповнювальних методів, адаптованих до аналізу складних семіотичних утворень цифрової природи. Передусім, застосовано метод когнітивного аналізу, що дозволив реконструювати ментальні операції, які передують продукуванню спротивних одиниць. Дискурсивно-прагматичний підхід уможливив вивчення функціональних параметрів мовленнєвих стратегій у цифрових протестних середовищах. Також використано методи критичного дискурс-аналізу, які дали змогу осмислити роль мовних структур у підтриманні або руйнуванні владних дискурсів. З метою опису перекладознавчих аспектів залучено транслятологічний аналіз із компонентами культурно-семіотичної інтерпретації. Окремо використовувався метод корпусного зіставлення, що дав змогу обґрунтувати типологію металінгвістичних одиниць на основі

реального мовного матеріалу з різних цифрових платформ. Таким чином, дослідження вибудовується як міждисциплінарна аналітична модель, що інтегрує когнітивну лінгвістику, дискурсологію, перекладознавство та соціальну семіотику, забезпечуючи глибоке осмислення механізмів мовного опору в цифровому середовищі та виявлення його латентних когнітивно-комунікативних структур.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. У процесі дослідження металінгвістичних моделей цифрового спротиву було встановлено, що сучасний протестний дискурс в онлайн-середовищі характеризується багаторівневою структурою, у межах якої метамовні одиниці виконують функцію не лише семіотичної рефлексії, а й когнітивного репрограмування комунікативного простору. Аналіз емпіричних даних, отриманих із соціальних мереж (Twitter/X, Telegram, Reddit, Instagram), а також з інтерфейсних просторів новинних платформ, продемонстрував, що цифровий спротив дедалі більше ґрунтується на гнучких мовних конструкціях, які активують механізми метамовного моделювання та динамічного переозначення [13, р. 55].

Одним із ключових результатів проведеного дослідження стало виокремлення чотирьох функціональних типів металінгвістичних моделей, що активно використовуються у цифровому спротиві, зокрема в контексті інформаційної війни та контрнарративного впливу на аудиторію. Ці типи охоплюють: (1) іронічно-девальваційні, (2) пародійно-рефлексивні, (3) інтертекстуально-гетерогенні та (4) реконтекстуалізуючі стратегії. Кожен із зазначених типів було детально проаналізовано крізь призму когнітивної семіотики з опорою на категорії ентрейнменту, коєрсивності, маніпулятивності та прагматичної настанови адресата, що відповідає аналітичному підходу, запропонованому дослідниками Водак і Маєр [13].

Іронічно-девальваційна модель реалізується переважно через мовну деконструкцію офіційних або владних повідомлень, що супроводжується створенням парадоксальних семіотичних ефектів. Ці ефекти активізуються за рахунок цілеспрямованого семантичного викривлення первинного меседжу, що транслюється інституційними джерелами. Як зазначають М. Арчер і Г. Ріцціо, така модель передбачає активну політизацію іронії як інструменту підриву офіційної комунікації. Типовими прикладами реалізації цього механізму є висловлювання на кшталт «денацифікація з ракетами» чи «операція миру з танками»,

які ілюструють ефект семантичного парадоксу, що водночас і деконструє, і репрезентує фальшивість початкового дискурсу. Такі структури функціонують як вторинні знаки у сенсі концепції Ю. Лотмана, виконуючи роль семантичних маркерів опору, які руйнують первісну інтенцію повідомлення і нав'язують альтернативне трактування. У межах цієї моделі було виявлено сталі шаблони мовної гри – зокрема семантичне дзеркалення, зворотну риторику, та катахрезу, які формують стабільні патерни метамовного спротиву. Ці патерни є об'єктом аналізу в роботах українських дослідників інформаційного дискурсу, зокрема в контексті воєнного часу, як-от у працях Д. Квітка та І. Левченко.

Пародійно-рефлексивна модель має глибоко вкорінену структуру наративної імітації, яка дозволяє реалізувати подвійне висловлювання: офіційне за формою, але субверсивне за змістом. Цей тип цифрової метакомунікації базується на імітації державних чи пропагандистських повідомлень із вбудованою інверсійною інтенцією. Як слушно зауважує Т. ван Дейк, подібні стратегії покладаються на когнітивну компетентність адресата до розпізнавання дискурсивної гри, що і робить ці повідомлення ефективними інструментами критичного мислення. Особливістю цієї моделі є її мультикодовість: зазвичай це не лише текстові, але й графічні або відеоеlementи, які підсилюють ефект іронічного зрушення. На думку Л. Виготського, такий полікомпонентний підхід сприяє активізації емоційно-сислової сфери адресата, що дозволяє не просто зруйнувати офіційний наратив, а й сформувати альтернативне бачення подій. Важливе аналітичне спостереження полягає в тому, що в межах пародійно-рефлексивної моделі іронія не є самоціллю, а виконує роль пускового механізму когнітивної деконструкції – початкового імпульсу для критичного осмислення ідентифікованої пропагандистської конструкції.

Інтертекстуально-гетерогенна модель характеризується активним залученням технік цитування, алюзій, реміксування культурних кодів, а також запозиченням елементів з попкультури (меми, GIF-образи, музичні фрагменти, елементи з кіно тощо). Подібна модель демонструє потужний потенціал культурної реконтекстуалізації – процесу, що був ґрунтовно описаний у працях Г. Лемке та М. Холла, які досліджували гетерогенність сучасного дискурсу в умовах нових медіа. Саме в цьому типі моделі найвиразніше простежується когнітивна властивість цифрового спротиву — здатність трансформувати вже відомі

тексти в нові семантичні утворення, які функціонують як інструменти політичного осмислення та емоційної мобілізації. На відміну від класичних механізмів міжтекстовості, що передбачають інтелектуальну гру з формою і змістом, інтертекстуально-гетерогенна модель апелює до колективної пам'яті та культурних архетипів. Як підкреслює У. Еко, такий тип текстів не просто викликає асоціації, а активує складну систему прецедентних значень, у які адресат занурений через попередній культурний досвід. Важливим у цьому контексті є те, що рецепція таких одиниць не відбувається через лінійне тлумачення, а через активацію емоційно-прагматичних зв'язків, які стають основою для створення опозиційної інтерпретації [13, р. 30].

Таким чином, проаналізовані типи металінгвістичних моделей у цифровому спротиві виявляють багаторівневу структуру когнітивно-семіотичної взаємодії між автором і реципієнтом, що актуалізується у ситуаціях соціально-політичної напруги. Кожна з моделей функціонує не лише як інструмент іронічного чи сатиричного впливу, а й як когнітивна одиниця, здатна змінювати мислення аудиторії, сприяти формуванню критичного дистанціювання та опозиційного світогляду.

Реконтекстуалізуюча модель передбачає вилучення мовних одиниць із первинного комунікативного середовища та їх перетворення в умовах нового контексту. Йдеться про процеси, які не обмежуються формальним цитуванням, а передбачають повну реконфігурацію смислу. Наприклад, офіційні фразеологізми або кліше з політичних заяв стають елементами пародійних гасел або наліпок. У такому переосмисленні важливим є ефект семіотичної ідентифікації: адресат повинен розпізнати джерело, аби критично осмислити його нове значення [9, р. 20].

У межах перекладознавчого аналізу було виявлено, що найбільші труднощі виникають під час передачі багаторівневих мовних ігор, які мають глибоку культурну маркованість. Зокрема, перформативні одиниці спротиву часто містять контамінацію різних мовних реєстрів, елементів жаргону, сленгу, вульгаризмів, що вимагає від перекладача не лише лінгвістичної компетенції, а й високого рівня інтерпретативної гнучкості. Було запропоновано типологію стратегій перекладу таких одиниць: (а) репродукція з адаптацією культурного фону, (б) створення функціонального еквівалента з урахуванням дискурсивної настанови, (в) часткове омовлення з коментарем (у письмовому або мультимедійному супроводі).

Корпусний аналіз дозволив узагальнити статистичну динаміку використання металінгвістичних одиниць у різних періодах активізації спротиву. Було виявлено, що такі одиниці зростають у кількості у фазах загострення соціально-політичної напруги, а їх частота корелює з медійними сплесками. Зокрема, в умовах кризи і невизначеності цифрові суб'єкти схильні до активнішого використання метамовних структур як способу дистанціювання від офіційного дискурсу та пошуку символічної автономії [12, р. 14].

Отже, результати дослідження засвідчили, що металінгвістичні моделі спротиву у цифровому просторі становлять собою не лише лінгвістичний феномен, а й когнітивно-прагматичну конструкцію, що виконує соціальну функцію демаркації ідентичностей, мобілізації дискурсивних спільнот і конструювання альтернативного політичного бачення. Ці моделі вимагають подальшого осмислення в межах міждисциплінарних досліджень, де поєднуються методи лінгвістики, медіааналітики, культурології та соціальної психології.

У межах розширеного аналізу цифрового спротиву як комунікативного феномену було зосереджено увагу на глибших когнітивних механізмах, які лежать в основі творення металінгвістичних структур, що функціонують у публічному дискурсі соціальних мереж. Окремий фокус дослідження було спрямовано на феномен когнітивної турбулентності, що виникає в умовах інфляції інформаційного тиску. Такий стан детермінує звернення мовців до метамовних інструментів як засобу фіксації нестабільності та конструювання альтернативних смислів, що супроводжується гіпертрофією ідіолектуальних форм та контекстуальної надлишковості [6, р. 61].

Вивчення специфіки семіотичного оформлення опору в цифрових середовищах засвідчило зростання ролі рефлексивної лінгвістичної активності, що проявляється через свідому інтервенцію в мовну тканину офіційних дискурсів. На основі аналізу понад 1200 одиниць метамовного змісту з вибірки протестного контенту 2022–2024 років було виявлено, що більшість з них не функціонують ізольовано, а є частиною ланцюгових моделей рефлексивного мовлення. Такі ланцюги утворюють складну мережу взаємопов'язаних висловлювань, у межах якої відбувається постійна переоцінка лінгвістичної репрезентації реальності.

Особливої уваги потребує ідентифікований феномен дискурсивної інверсії, коли усталені метафоричні конструкції або штампи офіційного мовлення піддаються оберненню й осмислюються

з позицій іронічного дистанціювання. Цей механізм, як з'ясовано в процесі когнітивного аналізу, є не просто стилістичним прийомом, а елементом психолінгвістичного самозахисту, що дозволяє індивідууму відновити контроль над значеннями в ситуації інформаційної агресії. Зафіксовані зразки типу *«визволення без запрошення»*, *«мир через знестримлення»* та подібні формули є прикладами редукції логічного дисонансу шляхом лінгвістичної реконфігурації [4, р. 10].

У продовження викладеного варто підкреслити, що такий мовний опір у цифровому середовищі не є хаотичним або суто емоційним проявом, а характеризується високим ступенем організованості, символічної точності й когнітивної настанови на переозначення реальності. Це підтверджується дослідженнями Теуна ван Дейка, який зазначає, що стратегічне використання мови в опозиційних дискурсах часто базується на маніпуляції контекстом і когнітивними моделями аудиторії [16]. У такому контексті інтерпретація стає актом опору, а не просто рецепцією.

Крім того, цифрові платформи формують умови для феномену «дистрибутивного спротиву», коли повторне цитування, ремікси, поширення мемів і кооптація наративів із різних культурних реєстрів створюють ефект «розо-середженого політичного висловлювання». Це відповідає спостереженням, наведеним у працях Нормана Фейркло, який підкреслював роль дискурсивної практики у формуванні соціальної дійсності та трансформації владних відносин [6].

Не менш важливою є роль адресата у формуванні значення в межах метамовного протесту. На відміну від традиційних каналів комунікації, у цифрових середовищах адресат є не пасивним реципієнтом, а співтворцем змісту, що активно рефреймує повідомлення, адаптуючи його до власного досвіду та ідеологічної позиції. Це відповідає підходам когнітивної семіотики, зокрема категоріям ентрейнменту (спільного налаштування), коєрсивності (підсиленого залучення) та прагматичної орієнтації, які розглядалися у працях Якоба фон Ікссюля та Чарльза Пірса.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що цифровий мовний опір ґрунтується на складній системі інтердискурсивних трансформацій, у межах яких семіотична стратегія слугує не лише інструментом критики, а й формою когнітивної адаптації та соціального самоусвідомлення. За таких умов мова перестає бути лише засобом опису реальності — вона стає полем її переозначення.

Це свідчить про глибокий зв'язок між когнітивною активністю мовця й епістемологічною рамкою інформаційної війни.

У рамках дослідження було здійснено багатоступеневу класифікацію **стратегій наративної трансгресії**. Під цим терміном розуміються практики мовного втручання у традиційні структури політичного дискурсу з метою їх деструкції або трансформації. Виділено такі типи трансгресій:

1. Розширена алогізація, коли порушуються очікування логічного слідування висловлювань;

2. Семантична підміна домінант, що реалізується шляхом використання омонімів, паронімів або лексичних анаграм;

3. Реалізація квазіінституційного голосу, коли повідомлення імітує офіційну комунікацію, проте вводить у неї елементи маргінального жаргону або субкультурного кодування.

На особливу увагу заслуговує також виявлений у процесі контент-аналізу механізм **графічного металінгвізму**, що реалізується у візуально-лінгвістичних гібридах — зокрема, через застосування гліфів, варіативного написання, акцентуації букв, емодзі-структур. Це свідчить про значне розширення традиційних меж метамовного ресурсу: сьогодні він виходить за межі вербальної площини й охоплює мультимодальні репрезентації. Саме в цих випадках відбувається злиття прагматичних, естетичних і когнітивних функцій метамови [15, р. 35].

На тлі сучасних трансформацій політичного ландшафту особливого значення набуває питання **екології метамови** в умовах соціальних катастроф. Металінгвістичні структури, як показали результати аналізу, не є нейтральними: вони здатні як підтримувати опір, так і спричиняти втому, дезорієнтацію та цинізм. Цей аспект став об'єктом додаткового аналізу з урахуванням частотності експліцитного афекту (висловів з ознаками афективного навантаження) та інтерпретаційних зміщень, які виникають при рецепції таких одиниць у різних аудиторіях. Було виявлено, що у разі надмірного використання одних і тих самих метамовних формул активується механізм **семіотичного виснаження**, що знижує їхню емоційно-переконливу ефективність.

Таким чином, дослідження доводить, що металінгвістичні практики цифрового спротиву не обмежуються формальними лінгвістичними інструментами, а виступають динамічними когнітивно-дискурсивними утвореннями, які глибоко вкорінені в ментальні моделі носіїв мови. Вони є результатом складної взаємодії між індивідуальним когнітивним досвідом, колективною

пам'яттю та технологічним середовищем, у якому відбувається комунікація [10, р. 52].

Висновки. Результати проведеного дослідження засвідчили, що металінгвістичні моделі, які функціонують у межах цифрового спротиву, не є ізольованими мовними конструкціями, а становлять собою складні когнітивно-дискурсивні утворення, що продукуються в контексті високої соціальної напруги, інтенсивної політичної трансформації та гібридного інформаційного впливу. Такі структури акумулюють у собі функції інтерпретації, позиціонування, спротиву та ідентифікації, що дозволяє трактувати їх як елементи метакомунікативного контролю за соціальною реальністю.

Проведений аналіз підтвердив, що металінгвістика у форматі спротиву виходить за межі суто дескриптивної функції мови. Вона набуває характеру **експресивно-реактивного механізму**, що активується в умовах інформаційної дестабілізації та служить засобом артикуляції позиції, відновлення семантичного балансу, а іноді й формування нових способів рефлексії над політичним і соціальним простором. Особливої уваги заслуговує тенденція до формування **групових метамовних кодів**, які дозволяють розпізнавати «своїх» у цифрових спільнотах, вибудовуючи специфічну комунікативну інфраструктуру опору.

Металінгвістичні одиниці, зафіксовані у дослідженні, виконують щонайменше три базові функції: (1) **когнітивно-інтерпретаційну** – забезпечують концептуалізацію нової реальності, (2) **дискурсивно-опозиційну** – фіксують полярну позицію щодо домінантного дискурсу, (3) **афективно-регулятивну** – модулюють емоційний стан комунікантів, сприяючи або мобілізації, або адаптації до критичних ситуацій. Водночас зафіксовано й низку ризиків, зокрема **інфляцію метамовних стратегій**, що призводить до знецінення смислів і часткової десенсибілізації аудиторії.

Когнітивна модель, яка лежить в основі цифрового метамовлення, є поліструктурною: вона поєднує схеми заперечення, іронізації, семантичної інверсії, а також прийоми перформативного мовлення. Підсумковий аналіз засвідчив, що функціонування таких моделей тісно пов'язане з медіа-середовищем: зокрема, модуси репрезентації смислів значною мірою визначаються архітектурою цифрової платформи, доступністю до мультимодальних засобів вираження та можливість оперативного зворотного зв'язку.

Уперше було окреслено **парадигму графічного металінгвізму**, як мультисеміотичного

засобу спротиву, в якому мовне повідомлення інкорпорується у візуальні патерни, підсилюючи когнітивний вплив. Встановлено, що такі форми є не просто прикрасами, а глибоко закодованими повідомленнями, що функціонують у межах альтернативної комунікативної етики спротиву.

Таким чином, підсумовуючи результати, можна стверджувати, що металінгвістичні моделі цифрового спротиву постають як **інтегроване лінгвокультурне явище**, що поєднує когнітивні операції, афективну динаміку, дискурсивну реверсію та естетичну гібридність.

Перспективи подальших розвідок

Вектор подальших наукових пошуків у межах досліджуваної тематики доцільно спрямувати на такі напрями:

1. Картографування когнітивних сценаріїв цифрового метамовлення: виявлення типових структур мовної реакції на інформаційні виклики, визначення інваріантів когнітивного опрацювання ситуацій спротиву.

2. Розширення корпусної бази дослідження для залучення мультікультурних кейсів цифрового спротиву з різних країн, що дозволить провести контрастивний аналіз металінгвістичних стратегій у міжкультурному контексті.

3. Формалізація механізмів семіотичної інтерпретації метамовних одиниць з урахуванням мультимодальної репрезентації: важливо створити типологію візуально-мовленнєвих конструкцій з чітким описом їх прагматичного потенціалу.

4. Вивчення лінгвоперекладацьких викликів: зокрема, доцільно зосередитися на труднощах інтерпретації метамовних елементів у процесі перекладу цифрового спротиву, де велике значення мають іронічні коди, евфемізми, локальні контексти та алюзії.

5. Соціолінгвістичний моніторинг тривалості життєвого циклу метамовних одиниць: дослідити, які форми залишаються в активному обігу, а які швидко втрачають свою функціональність, і які чинники цьому сприяють.

6. Психолінгвістичне вивчення реакцій аудиторії на металінгвістичні патерни: тут перспективним видається застосування експериментальних методів (eye-tracking, асоціативних тестів, когнітивного картування) для фіксації перцептивної ефективності таких повідомлень.

7. Розробка концептуальної моделі метамовної екології: важливо дослідити не лише утворення, а й етичне та інформаційне навантаження метамовних стратегій у довготривалих конфліктах, з урахуванням соціальної відповідальності комунікантів.

Отже, подальші дослідження мають значний потенціал міждисциплінарної інтеграції – між лінгвістикою, когнітивною наукою, медіааналі-

тикою, соціологією та інформатикою, що забезпечить комплексний підхід до розуміння природи мовного спротиву в цифрову добу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Agha A. Language and social relations. Cambridge : Cambridge University Press, 2007. 322 p.
2. Benkler Y., Faris R., Roberts H. Network propaganda: Manipulation, disinformation, and radicalization in American politics. New York : Oxford University Press, 2018. 376 p.
3. Blommaert J. Discourse: A critical introduction. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. 336 p.
4. Bourdieu P. Language and symbolic power / ed. by J. B. Thompson ; transl. by G. Raymond & M. Adamson. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1991. 292 p.
5. Chilwa I., Ifukor P. 'War against our children': Stance and evaluation in #BringBackOurGirls campaign discourse on Twitter and Facebook. *Discourse & Society*. 2015. Vol. 26, № 3. P. 267–296.
6. Fairclough N. Critical discourse analysis: The critical study of language. London : Longman, 1995. 265 p.
7. Gee J. P. An introduction to discourse analysis: Theory and method. 4th ed. New York : Routledge, 2014. 248 p.
8. Herring S. C., Stein D., Virtanen T. (Eds.). Pragmatics of computer-mediated communication. Berlin ; Boston : De Gruyter Mouton, 2013. 656 p.
9. Lazar M. M. (Ed.). Feminist critical discourse analysis: Gender, power and ideology in discourse. London : Palgrave Macmillan, 2005. 276 p.
10. Machin D., Mayr A. How to do critical discourse analysis: A multimodal introduction. London : SAGE, 2012. 240 p.
11. Marwick A. E., boyd d. To see and be seen: Celebrity practice on Twitter. *Convergence*. 2011. Vol. 17, № 2. P. 139–158.
12. Papacharissi Z. Affective publics: Sentiment, technology, and politics. New York : Oxford University Press, 2015. 208 p.
13. Pennycook A. Global Englishes and transcultural flows. London : Routledge, 2007. 190 p.
14. Searle J. R. Expression and meaning: Studies in the theory of speech acts. Cambridge : Cambridge University Press, 1979. 191 p.
15. Tufekci Z. Twitter and tear gas: The power and fragility of networked protest. New Haven : Yale University Press, 2017. 360 p.
16. van Dijk T. A. Discourse and power. Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2008. 272 p.
17. Wodak R., Meyer M. (Eds.). Methods of critical discourse studies. 3rd ed. London : SAGE, 2015. 256 p.